

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. birželio mėn. 18 d. / June 18, 1988

Nr. 119(24)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Elegija ir politika

Žymūs poetai visais laikais buvo savo epochos ir žmonijos kritikai. Dėl to ne vienas jų atsidūrė tremtyje, pakliuvo į kalėjimą ar susilaukė mirties nuosprendžio.

Poetai nekencia tironų/tironai nekencia poetų — taip rašė Eduardas Mieželaitis, apraudojdamas Federico Garcia Lorca skaudų likimą. Rašė po to, kai jau buvo gavęs Lenino premiją iš diktatūrinės valdžios, kuri su poetais susidorodavo gal kiek rafinuotiau, nei tie Falangos kareiviai, pilietinio karo metu Granadoje sušaudė Garcia Lorca.

Anądien, gavęs kopiją iš Bernardo Brazdžionio, perskaičiau Vytauto Kubiliaus straipsnį „Elegiškoji Jono Aisčio lyrika“ (Švyturys, 1988-5). Vytautą Kubilių idomu skaityti, nes apie poeziją rašo išvalgiu, lakiau stiliumi. Praėjusiais metais, drauge su poete Judita Vaičiūnaite, jis dalyvavo Santaros-Svičios suvažiavime. Skaite paskaitą „Vertės problema kritikoje“. Ji buvo išspausdinta šių metų Metmenyse.

Išspausdinti tarybiniai žurnalai išsamų straipsnį apie Joną Aistį — neatlaidų Lietuvos pavergėjo priešiną — yra šis tas. Prie rašinio pridėti ir aštuoni eilėraščiai. Vadinas, M.S. Gorbaciovo persitvarkymo vežimas Lietuvoje rieda demokratijos linkui, kad ir girgždančiais ratais.

Kai kam gal nepatiks mano metafora — girgždančiais ratais. Taip sakau todėl, kad neramina mane kelios Vytauto Kubiliaus rašinio prielaidos, atsiduodančios ideologinio kryptingumo didaktika. Neramina ir rašinio tonacija, kuri Jono Aisčio gyvenimą padaro taip jau verksmingai varguoliška, pilkai skurdų, sklindančią špenglerizmo, desperacijos, konservatyvumo, aplamai — pilną dvasinės sujaukties. Netgi studijos Prancūzijoje, cituojant Algirdą Julijų Greimą, tebuvo niekam nereikalingi „septinyeri“ ir dulkes nubyrėję metai.

Jono Kuosos-Aleksandriskio (Aisčio) lyrikos elegini grožį tuometinė jaunoji karta priėmė kaip savo egzistencijos balsą. Viskas smigo atmintin. Poetas dainavo ne vien apie meilę ir gamtą, bet ir apie nusivylimą ir mirtį, apie „pasaulį įžulų ir kvailų“. Jo konfliktas su pasaulio veidmainyste ir smurtu tryško iš jo talento versmų su nemažesniu tikrumu kaip meilė tyram gro-

žiui. Todėl nesistebime, kai jis griebėsi poleminių prozos kardo, tėvynei tapus smurto auka. Egzode parašė *Milfordo gatvės elegiją*, apmąstančias tautos likimą, prakeiksmo žodžiais nukreiptas prieš Lietuvos engėjus.

Tam Vytautas Kubilius nepritaria; „Kategoriskai suabsoliutintas tau“ — tūmo kriterijus ilgainiui ėmė nepraleisti į poeto kūrybą naujų idėjų ir pasaulio kaitos atgarsių, sustabdė jos evoliuciją, galų gale tragiškai atskyrė nuo Lietuvos, pasukusios socializmo keliu“.

Sunku supaisyti, kokių būdu tautiškas Jona Aistį „tragiškaai atskyrė nuo Lietuvos, pasukusios socializmo keliu“. Aplamai šioje prielaidoje tikrovė nesiderina su mintimi. Aš manau, Jonas Aistis, tuomet būdamas užsienyje, kaip tik išvengė tikros tragiškos atskaitos su enkavedistų invazija, su nepriklausomos valstybės nužudymu, dalies rašytojų ir poetų priverstinio keliaklūpsčiavimo prieš Staliną, vis didėjančiu teroru. Užsienyje jam buvo saugiau.

Ar anuos siurpius įvykius iš viso galima vadinti „posūkiu į socializmą“ — socializma tikrąja prasme, kai iš žmogaus nereikalaujama vergauti melui, kai gerbiama visu žmonių teisė, net ir kalinių? Nemanau. Stebiuosi, kodėl ilgai laukto demokratėjimo laiku, kai istorinė tiesai Sovietų Sąjungoje suteiktas didesnės galimybės, 1940 metais įvykdyta priverstinė Lietuvos sutarybinima kritika dar vis apibūdina partijos nukaltomis frazėmis. Taigi ir dabar tikek tuo: pati lietuvių tauta pasikvietė „broliško“ kaimyno kariauna, kad būtų sklandžiai įkūnytas bolševikinis socializmas.

Vytautas Kubilius rašo: „Neregėjęs džiaugsmingų demonstracijų Kauno gatvėse 1940 metų vasarą, J. Aistis su pyktu ir gėla išsiaiškino Lietuvos buržuazinės valstybės žlugimą, kaip tautos nacionalinės buities ir kultūros pabaigą. Paremė pagėgusių ministrų ir buvusių diplomatų tulžingą argumentaciją, kuri atitiko jo konservatyvią politinę mąstyseną, nepripažįstančią revoliucinių gyvenimo permainų (revoliucija, jo supratimu, tokia pat blogybė kaip ir karai). Beviltiškas ginčas su socialistiniu lietuvių tautos keliu išstūmė poeta

(Nukelta į 2 psl.)

Žvilgsnis į lietuvių diasporą iš kitos perspektyvos

KUN. VINCAS VALKAVIČIUS

Trumpai po jos pasirodymo tuojau paaiškėjo, kad Antano Adomėno daktarinė disertacija iš istorijos srities sukėlė polemiką. (Žr. Romualdo Kriaučiūno recenziją: Antanas Jonas (Adomėnas) Van Reenan, „Lithuanian Diaspora: Koenigsberg to Chicago“, *Draugas*, 1987.12.12; irgi žr. 1987.7.25). Kaip sveikatos reikaluose kartais reikalinga gauti antrą opinią, galbūt šiame klausime irgi naudinga turėti antrą pažiūrą. Todėl esu dekingas *Draugo* priedo redaktorei už progą aptarti šį darbą.

Pirmen, buvo duota psichologijos daktarui pasisakyti apie Adomėno veikalą. Paprastai istorikai rašo recenzijas kitų istorikų darbų. Lituanistikos instituto saraše yra Cadow, Fainhausz, Jakštas, Kavolis, Kaslas ir kiti. Taip pat, kadangi Adomėnas rašo intelektualinės istorijos pagrindu, lygiai tiktų pakviesti vieną iš Instituto filosofų pateikti recenziją.

Atvertus mūsų enciklopedijos lapus, stebėjau bus aišku, kad dr. Romualdas Kriaučiūnas yra ne tik psichologijos daktaras, bet, jo dideliu kreditu, yra buvęs garsumo ateitininkų veikėjas per keletą dešimtmečių. O Adomėnas išskėlė keletą minčių, kurios ne visai patinka ateitininkams. Todėl, atrodo, kad ateitininkų veikėjui buvo skirta progą ištarti pirmą žodį.

Leiskite duot keletą pastabų. Jo straipsnio pavadinimas yra — „Išėjimo istorijos šūpinys disertacijos forma“ (mano pabraukta), *Draugas*, 1987.12.12. Galima ginčytis, ar žodis „šūpinys“ tinka rimtam veikalui. Perskaitęs antrą kartą Adomėno disertaciją, esu priverstas pasakyti, kad aukščiau minėtas aprašymas visai neprieda skaitytojo prie disertacijos centrinių minčių. Galima visiškai nesutikti su autorium, bet yra pareiga pirmiausia atidžiai atskleisti autoriaus tezę, ir tada savo priešingus argumentus. Kad kam gali atrodyti, kad čia yra vartojamas senas, nebūtinai garbingas „ad hominem“ metodas.

Skaitytojas turi teisę žinoti, kas rašo dabartinę recenziją. Todėl leiskite paaiškinti, kad jis yra parapijos klebonas, kuris beveik visą laisvalaikį paskiria istorijai. Šalia narystės Lituanistikos institute ir Lietuvių katalikų mokslo akademijoje priklauso Organizacijai of American Historians, U.S. Catholic Historical Association, U.S. Historical Society, Immigration History Society ir t.t. Yra parašęs 7 knygas, 27 straipsnius, 13 recenzijų ir 10 paskaitų istorikų seimams. Tuo-

jau pasirodys straipsniai apie lietuvių, latvių, estų ir albanų *Dictionary of American Immigration History* (New York: Garland Publications). Šį pavasarį irgi jau pasirodė knygos apie vyčius (*Lithuanian Fraternism: Seventy-Five Years of U.S. Knights of Lithuania*) ir studija apie vieną lietuvių koloniją (*Lithuanians of Norwood, Massachusetts: A Social Portrait in a Multiethnic Town*). Rašo daugiausia apie senosios kartos lietuvių imigrantus, bet irgi šiek tiek apie lenkų imigrantus ir vieną kitą straipsnį apie airių, prancūzų ir albanų imigrantus. Tai dar nebūtinai reiškia, kad esu ekspertas, bet esu nemažai susipažinęs su imigrantų istorija. Tiesa, dar žinokite, kad esu senosios kartos imigrantų vaikas. Todėl mano opinija, žinoma, bus savotiška. Šie faktai svarbūs skaitytojui, kad galėtų įvertinti vienaip ar kitaip šią recenziją.

Po netrumpos įžangos eikime prie Adomėno ir jo disertacijos. Pirmiausia reikia suprasti ir įvertinti, kad Chicago universitetas laikomas vienu iš žymiausių JAV-ėse. Galbūt šiek tiek lengviau įsigyti daktarą kitose institucijose. Atsiminkite mano straipsnį *Drauge* (1987-10-24) apie istorijos daktarus JAV-ėse. Pastebėkite, kur tie daktarai paruošti — tiesa, šio kio tos reputacijos kolegijose ar universitetuose. Bet žinokite, kad dar nepaėmęs Adomėno veikalo į rankas, reikia manyti, kad čia neeilinis veikalas.

Pradžioje disertacijos autorius aprašo tautinės samonės išsivystymą. Basanavičius ir Kudirka skelbė lietuvių kalbos ir kultūros pagrindu, atskirai nuo religijos. Vėliau Dovydasaitis, Šalcauskis ir Maceina skelbė tautą susiriusus su katalikybe. Adomėnas nurodo, iš kurių slavų filosofų tie lietuviai sėmė įkvėpimą, kurdami ateitininkų teoriją. Pagal šiuos katalikus mokslininkus, tautybė yra Dievo dovana, kurią išlaikyti kiekvienas turi šventą pareigą. (Neaišku, kur šioj teorijoj tinka protestantai ir kitų tikybų lietuviai.) Iš šaltinių, greičiausiai iki šiol pirmą kartą vartojamų, Adomėnas parodo, kaip geografas Kazys Pakštas manė, kad Lietuva neišsilaikys tarp galingesnių kaimynų — rusų ir vokiečių. Todėl dar 1930-aisiais metais jis važinėjo po salas, ieškodamas tinkamiausių vietovių kolonizacijos projektui. Būdamas JAV-ėse Pakštas vel 1958 metais atgaivina savo planą. Šįkart jis susirašinėjo su valdžia British Honduras salyje. Jam atrodė, kad lietuvių gali išlikti tikrai toli nuo didelių miestų, nuo didelių skaičių baltųjų. Turėtų būti uždara bendruomenė, kuri dar silpnėsiu vietinius gyventojus paveiktų ir pritrauktų prie lietuviškumo. Reikėjo rasti valdžią, kuri būtų labai priinama ir palanki tokiai kitataučių kolonijai. Ir reiktų įkurti atskirą vyskupiją su lietuviu vyskupu. Reiškia, tauta išsilaikytų kitam krašte kaip atsarginė Lietuva.

Žinoma, niekas neišėjo iš Pakšto svajonės. Čia reikia prisipažinti, kad JAV-ėse yra bent pora pavyzdžių tokių

Kun. Stasys Yla (1908-1983) jaunimo tarpe vienoje ateitininkų stovykloje Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Jo vaidmenį jaunųjų ateitininkų kartu ugdyti išskiria ir interpretuoja Antano Jono Van Reenan (Adomėno) istorijos mokslo disertacija „Lithuanian Diaspora: Koenigsberg to Chicago“.

Nuotrauka Jono Kuprio

izoliuotų kolonijų. Netoli New Yorko yra visa „Hasidic“ žydų sekta, kuri inkorporavo atskirą miestuką, vien tik jų pačių apgyventą. Pensylvanijoje yra labiau žinomi „Amish“ sektantai, kurie irgi užsidarė gyvena. Tokiu būdu ir tie žydai, ir Amish be svetimų trukdymų pilnai išlaiko savo tikybą ir kultūrą.

Adomėnas teigia, kad lietuviai naujaukuriai, ypač ateitininkai, nesulaikė mokslininko, kuris būtų gerai supratęs Amerikos istoriją ir jos politiką, kad galėtų suderinti lietuvių išlaikymą naujose aplinkose. Įvertinkime, kad Lietuvių Bendruomenės 13 punktų charta, kuri aiškiai parodo ateitininkų įtaką, reikalauja visiškai pasiaukojimo lietuvių. Priešingai, Amerikos sistema ir Romos Katalikų bažnyčia pabrėžia visuotinumą ir

individualumą. Tarp tų dviejų mentalitetų, savaime aišku, yra ir iš esmės turi būti įtempimas. Nors Adomėnas atvirai taip nerašo, bet jis numano, kad daugumas netikėtai suamerikonojo kai kuriais būdais. Užuot pasilikę lietuviškam rajone, didelis skaičius išsikraustė į priemiestius, kur gyvena tarp lietuvių. Taip pat daugumas davė pirmenybę savo gyvenime išėjimui profesijos ar amato, iš kurio užsidirbtų didžiausią algą. Toks elgesys nėra smerktinas. Bet reikia prisipažinti, kad parodo suamerikonojimą. Kodėl? Dėl to, kad išreiškia individualumą, vertinimą patogumų ir vidurinės (ar aukštesnės) klasės medžiaginio standarto. Vėl nepeiktinas pasirinkimas. Bet jau pasitraukimas nuo to visiškai atsidavimo, kurį Bendruomenės

13 punktų nurodo ir reikalauja. Pastebėjime datas, kuomet atsirado fondai, Katalikų tarnyba, Lituanistikos katedra, archyvai. Tik po to laiko, kuomet daugumas, suprantamai, pirmiausia buvo isitaisė individualiai ir sutvarkė savo padėtį. Tiesa, gerai, kad nors pavėluotai tie fondai, tarnyba, katedra, archyvai atsirado.

Žinoma, yra saujelė lietuvių, kurie yra tikriausi lietuviybės apaštalai, kuriems tautos išlaikymas yra jų gyvenimo pašaukimas diena naktį. Jie už menkus atlyginimus redaguoja laikraščius ir žurnalus, remia lietuvių visom savo lešom ir kukliai gyvena, tartum pagal griežto vienuolio dienotvarkę. Jie retai kada pasirodo paviršutiniškuose renginiuose pokyliuoti. Kadangi aš nesu kiles iš lietuviškos parapijos, ir daugumą kunigystės metų praleidau nelietuvių tarpe, man neteko visų tokių pažinti. Bet galiu liudyti, kad a.a. smuikininkas Izidorius Vasyliūnas ir a.a. istorikas Simas Sužiedėlis priklauso prie tų retesniųjų eilių. (Vasyliūnas net gyvenime niekuomet neįsigijo nei mašinos, nei namuko.) Pridurkime Bronių Kviklį, Vincą Maciūną, Vincentą Liulevičių, Česlovą Grincevičių, a.a. Aliciją Rūgytę ir pan. Irgi vertas didžios pagarbos yra Juozas Kapočius, kuris padarė stebuklus su savo enciklopedijom.

Toliau autorius aprašo Altos, Lietuvių Bendruomenės ir Vliko politinius nesusipratimus. Jam atrodo, kad užsiėmimas politine veikla pagreitina nutautimą, nes toks veikimas atitraukė lietuvių veikėjus nuo lietuvių išlaikymo ir įtraukė į JAV-ių politinį procesą. Adomėnas kaltina lietuvių vadus, kad jie nesuprato ir nesupranta Amerikos koalicijos tradicijos ir jos reikalingumo, norint sėkmingai pasiekti savo tikslus. Galima pridėti faktą, kad nauji ateiviai nesugebėjo kuo greičiausiai panaudoti senų imigrantų vaikų talento ir jų šio krašto patyrimo. Tokių gabių, patriotiškų ir veiklių asmenų buvo galima rasti vėlyvųjų, moterų sąjungos, tautininkų ir katalikų susivienijimų tarpe. Ateina į galvą asmenybės, (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Apie Joną Aistį Lietuvoje • Pokalbis apie lietuvių diasporą • Alabamos „Hamletas“ • Jono Avyžiaus „Sodybų tuštėjimo metas“ • Balio Augino eilėraščiai • Chicagos teatruose • Juozo Stankūno dainos • Romualdo Požerskio foto menas • Naujos knygos

Vienuose moksleivių-studentų ateitininkų žiemos kursuose Dainavoje: (iš kairės) Viktoras Kaufmanas, tėvas Juozas Vaisnys, S. J. Darius Čuplinskas, Marius Grazulis ir dr. Vytautas Vygantas.

Nuotrauka Jono Kuprio

Kaimas gniuždinančiose replėse

Jono Avyžiaus „Sodybų tuštėjimo meto“ trečioji knyga

PETRAS MELNIKAS

R. Slovenko, rašydamas *Detroit News* (1988.1.27) M. Haraszi knygos *The Velvet Prison: Artists under State Socialism* (1987) recenziją, sako, kad rašytojai demokratijose šneka apie laisvę, o valstybinuose socializmuose, apie pareigą; paveikslai tampa reklamom, teatras agitacija, filmai - „newsreel“, literatūra - propaganda. Šiuos žodžius ten iliustruoja įterptas šikcas tapytojas pro langą grotas mato peizažą, kurį tapo, bet drobė be grotų.

Ar taip yra Jono Avyžiaus romano *Sodybų tuštėjimo metas* (1983) trečiojoje knygoje (*Pergalė* 1987, Nr. 8, 9, 10 ir 11)? Daug jo yra ir atvirumo, savotiško laisvės ilgejimo už grotų ir nepasitenkinimo buvusiu padėtim. Ar tokia literatūra padeda palengvinti situaciją, tai jau sociologijos klausimas. Literatūra dažnai tuo atžvilgiu yra bejėgė, nors yra ir išimčių.

Avyžius mums pažįstamas pokario sodybų tuštėjimo temom, gauta Lenino premija, *Kaimu kryžkelėje*, novelėm ir vėliausiais romanais *Degimai* bei *Chameleono spalvos*, kuriame analizuojama dabartinius viršininkus ir menininkus. Po premijos lyg drąsėnis, epiniu pasakojimu, tradicine forma, turtinga kalba jis parodo vidinius konfliktus, opias žaizdas, kartais neišvengia pamokslų. Daug rašo ir aprašo įvairius laikotarpius.

Dabartiniame romane - karo pabaiga, vokiečiai ir lietuvių savisaugos daliniai traukiasi, raudonųjų partizanai užklumpa, ateina bolševikai. Čia daug veikėjų, kurie, romaną perskaityti, atrodo nesvarbūs, tik iliustratyvūs. Kairieji su ceremonijom (ir be jų) ima valdyti ir rankas. Čia bėgimas nuo mobilizacijos į miškus, partizanai grasina vietinei valdžiai, puola. Nukauti - turgavietės aikštėje suguldomi.

Valdžia (tariamai dėl sausros Ukrainoje) reikalauja grūdų, kurių nelieka sėjai ar pašarui. Ruošiami sąrašai tremimui, „prašoma“ aukoti Tėvynės fondui. Prasideda kratos, tardymai. Tuščius ūkius kai kas prižiūri, šeria gyvulius. Partizanams trūksta maisto ir reikalingos pagalbos ji nuvežti į mišką.

Tai toks bendras laikotarpio vaizdas, vingiuota kompozicija ir panorama. Svarbesni charakteriai supina įtrąta.

Po ilgo įvado įjunti meilės trikampį tarp Marius, Akvilės ir Keršio, kuris originaliausias. Mat Marius Nemunis, kairysis, prieš karą buvo vedęs Akvilę; jiems gimė sūnus. Bet vokiečių laikais Marius dinga, tapo raudonuoju partizanais, o Akvilė tuo laiku gyveno su geru ūkininku Keršiu. Mariui grįžus, Akvilė pastatyta prieš dilemą: su kuriuo dabar gyventi? Gale, Bažnyčios veikimais, gyvena su Keršiu, bet jo nemyli.

Šie trys - ryškūs charakteriai, nes kiekvienas jų sukasi tame trikampyje. Be to, Marius, tapęs kaimo pirmininku, nenori sutikti su partijos sekretoriaus Linarto ir papulkininkio Žemaišio (Sibiro lietuvio) isakymais, patarimais. Ir Akvilė, ir Keršis yra pastarojo tarmė. Žemaišius beveik visai paklusnūs naujai valdžiai. Pyksta, kad Marius nedaug žmonių surašė išstremimui. Gale Marius, barzdotas, kaip elgeta, šnipinėja apylinkėje.

Čia yra ir milicininkas Kestumieras, lendantis prie Justės, kuri jo nekenčia, nes jis mergina kitas ir ji negali jam už tai dovanoti (lyg nenatūraliai) per visą romaną. Gale, kai jis įlenda pro langą pas ją ir rengiasi gult

Rašytojas Jonas Avyžius Antakalnyje, Vilniuje, 1972 metais.

Nuotrauka Algimanto Kunčiaus

su ja į lovą, ji užčiuopia po pagalve sėdimos peili kažkokiam kerščiui...

Mokytojas Gediminas visam romane atrodo nesvarbus - karo metu jis slapstėsi miško trobelėje, moko vaikus, atleistas iš mobilizacijos. Pas jį kartais užėina partizanai ir Žemaišius dėl to jo tardo. Vėliau, per klaidą vežamas su kita šeima į stotį išstremimui, Žemaišius jo paleidžia. Gale autorius jam duoda didelę rolę: užbaigti romaną. Nenorom jis atveža prie ežero ir naktį sukrauna į valtį maištą partizanams. Marius vyras, ji, pagavę, sukrauna maišus atgal į vežimą ir jis jaučia savo galą. Staiga baigus šauksmas milicininko Kestumiero, turbūt įpjauto Justės skutimosi peiliu, nukreipia Marius dėmesį. Gediminas įsuka į vežimą ir bėga į mišką, apšaudomas jaučia bent trumpam pašėlusį, saldų laisvės skonį.

Truputį baugu, tačiau kartu ir gera (...). Ir jis lekia į mirą, kaip drugelis į apšviestą langą, netikėdamas, kad jį kada pasieks. Tikslas? Ne, šia valandėlę neturi jokio tikslo, gyvena visą būtybę užgožusia laisvės akimirką, žinodamas, kad vieną kartą ji baigsis - laisvę paskutiniuos saldius lašus iš seniai prakurusių laimės indo. Dieve, koks kartais mažas žingsnis tarp laimės ir jos iluzijos!

Toks Jurgis romane suvaidina vidutinę rolę. Mobilizuotas ir vežamas apmokymui į poligoną pafontė, galvoja kaip pabėgti. „I vagonus susodino, o k dur veža, nieks nežino“, kai kas dainuoja. Poligone pabėga šeši. Kai ką pagavę, rusai įsako sušaudyti. Jurgis grįžta iš karo praradęs koją, apdovanotas medaliu, nekalbus, nesidomįs merginomis. Gale suorganizuoja vežimą maišto partizanams, bet būdamas šlubas ir žinodamas, kad pats nepajėgs maišų iškrauti į valtį, prikalba mokytoją Gediminą tai padaryti, kuris įkliūva, bet pabėga.

Mažas roles čia turi ūkininkas Laurynas Vainoras, su vokiečiais bėgantis Adomas (kurio kovoj pasigaili Marius), tapęs partizanais, sekretorius Linartas, milicininkas Juodasis Bigė ir įvairios moterys. Jie neišlieka atminty ir, atrodo, be jų galima būtų buvę išsiversti. Bet gal jie ketvirtąjį romano knygoje autoriui bus reikalingi? Šiaip čia tik maišosi, trukdydami intrigai.

Kalba romane tradicinė, turtinga, tik vietomis akį raižo Dievo rašymas mažąja raide ten, kur tikintieji apie Dievą mąsto. Juk poezijoj ir net modernesnėj prozoj Lietuvoj kartais rašoma didžiąja raide Laikas, Motina, Žemė, Perkūnas, Gelė, Likimas ir

kt. Taigi ir romane tikintysis negalvos apie Dievą mažąja raide. Nelogiška.

Todėl ir kyla klausimas, kokią linkmę pasirinko autorius romane? Komunistinės ideologijos, neutralią aprašomąją, kairiąją, glasnost (atvirumą) ar laisvės trokštančią?

Pradžioje ji neaiški ir todėl tai kartais erzina skaitytoją, nes autorius lyg stengiasi parodyti abi ideologines puses, kurios nelimpa, ir tai kenkia romano kokybei. Vėliau kyla lyg pasipiktinimas kairiųjų darbais ir atėjūnais okupantais, netvarka, ir imi galvoti: kas bus? Kol pačiame gale leidžiama mokytojų Gediminui net galvoti apie savotišką nepriklausomybę šaliai ir bėgti į mišką apimtam bent trumpai laisvės saldumo. Trumpai, žinant, kas atsitiko su partizanais po dešimties metų. Bet čia meniškai pagautas bent vienas tikras momentas laisvės troškimo.

Panašiai Marius jaučia, kad jo meilė Akvilei partijai yra nesvarbi. Partija jį baisiai apkrauna darbais, nesirūpina jo asmeniniu, žmogišku gyvenimu ir tai labai pakenkia jo santykiams su Akvile, kurią jis myli. Taip kad ta palieka jį, grįžta atgal ir gale gyvena jau su Keršiu. Marius laisvę atima kitokių būdu.

Romanas baigiamas poetišku Gediminu, bėganciu į mišką, atsisveikinimu su aukščiausiu trumpai aprašytais vargais ir kaima smaugiančių replių pasauliu:

Vis giliau ir giliau į mišką. I nežinią. Tegu arklys eina, kur patinka. Net ir atgal į tą juodą tuštumą. Kodel nepatikėti savo

likimo tam gyvuliui, neužkrauti ant jo kantrių pečių atsakomybės?

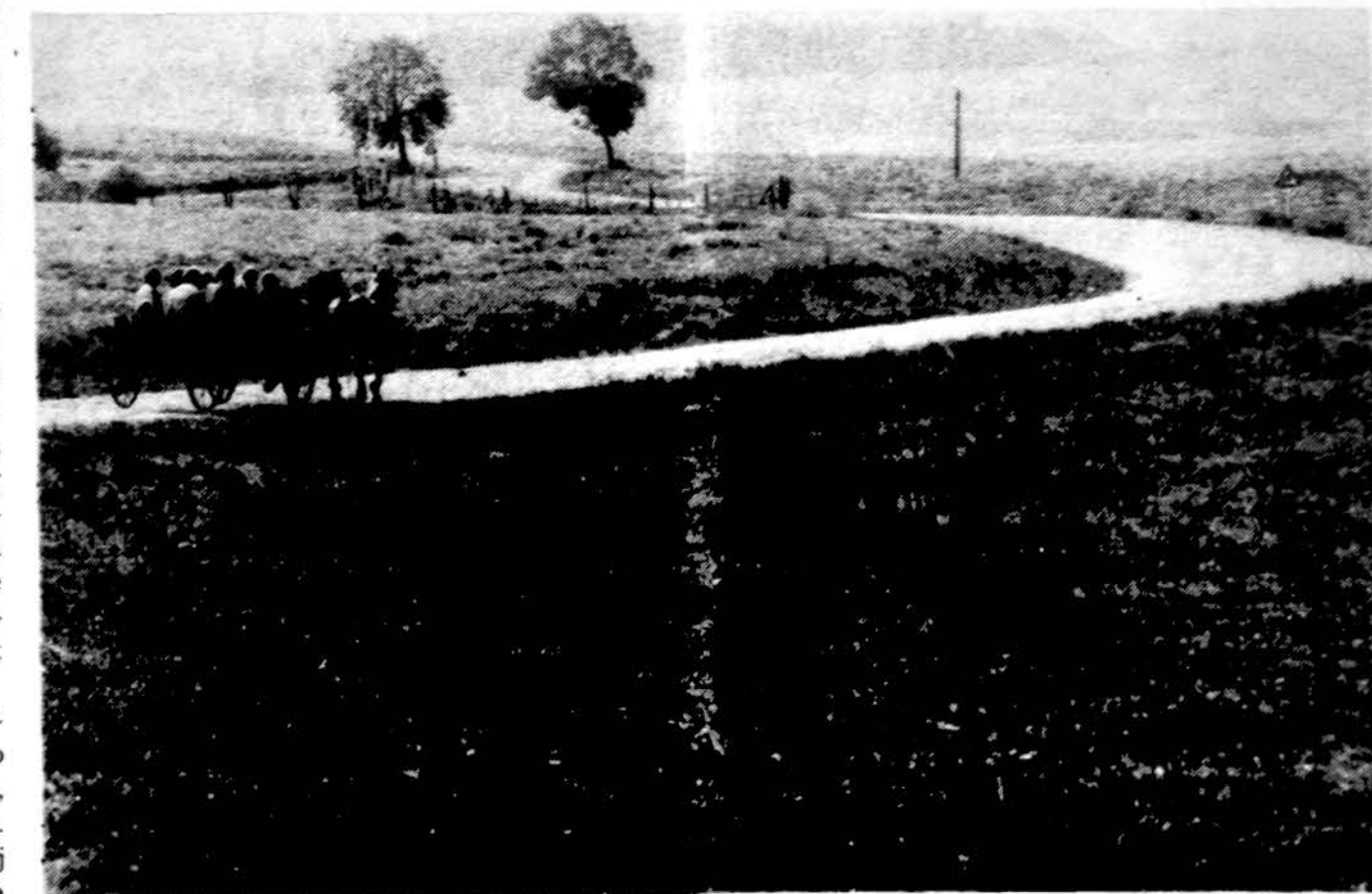
Nuoo, arkliai, nuoo, gerasis... Pats išrink savo bedaliui bičiuliui kelią.

Vežimas dunksi tarsi grabas, šokinėdamas per medžių šaknis, kliudamas už kelmų, atsimušinėdamas asių galais į medžių kamienus. Eini iš paskos, sudėjęs rankas už nugaros, įsivaizduodamas savo paties paskutinę kelionę. Išlakios pušys lydi, iš visų pusių apsupančios vežimą, kaip visų bėgiantį maldininkų procesiją, nešanti virš galvų žaliai liepsnojančius deglus. Ir tu grumdausi toje minioje - negyvelis tarp gyvųjų, pasmerkta tarp išteisingųjų, gedulingai šnibždančių tau paskutinę atsisveikinimo maldą.

Reikėtų pažymėti, kad čia dar neprieita prie kolūkių steigimo, romane tik kalbama apie tai su baime. Autorius turbūt paliko tai tolimesniam tomui?

• Prano Domšaičio darbų paroda atidaryta šią savaitę Chicago valstybiniame universitete (Chicago State University), 95th Street ir Dr. Martin Luther King, Jr. Drive. Iškilus šio šimtmečio lietuvių dailininko kūrybą turės progą pamatyti ir nelietuviai dailės mėgėjai. Paroda vyksta nuo birželio 15 iki liepos 15 dienų.

Universiteto galerijos ir Prezidento galerijos, kurių patalpose paroda išstatyta, valandos: visos savaitės dienos (išskyrus šeštadienį ir sekmadienį) nuo 10 v. r. iki 4 v. p. p. Šiandien, birželio 18 dieną, nuo 1 iki 3 v. p. p. Universiteto galerijoje rengėjai ruošia parodos lankytojams priėmimą, į kurį ypač kviečia lietuvių visuomenę.

Romualdo Požerskis. Nuotrauka „Iš laisvės“, 1978. Fotografu Romualdo Požerskio darbų paroda „Adaptacija“ yra Chicago galerijoje, 95th Street, Chicagoje, nuo birželio 3 iki 12 dienų.

Balys tuigina

ŽEMEI DANGŲ NEŠA ŽIBUTĖS

Miniatiūros ir ekspromtai, gimę pavasarį

ŽYDINTIS PAŽADAS

Kokia moteriška,
Kokia graži
Mūs žemė mėnesienos
Mezginių -
Pavasaris ant tvenkinių
Eiles rašys,
Per naktį jai
Žalios dainas dainuos -
Paskum baltom kasom
Vyšnaite vyšnios,
Žadėdamas
Žiemos kristalo
Ir pusnių pilių.
O žemė,
Komplimentų melo
Spinduliuos,
Tikės, kad ją
Pavasaris
Karštai mylės -

PIRMOJI MEILĖ

Išdykės spindulys,
Vaivorykštės šilkais
Dangstydamas
Gėlių nuogumą -
Staiga pamilo
Tulpę ne juokais -
O ji, nupliskusi
Saulėkaitos aistra,
Nuraudo ir... suglumo -

POKALBIS SU SAULE

Ant miško samanų
Pavasaris paliejo dangų -
Žibuoklių žėrinčias žvaigždes -
Lyg amžių rūsiuose
Laikytą vyną brangu,
Kaip melsvąjį balzamą
Žemę gydanti
Lazdynų lizduose

Sudūžta pumpurų kiaušiniai,
Ir žiedas - lyg balandis -
Išsėja sparnus -
Žygiuoja pievomis pievų pulkas
Ir blizga jų šalmai auksiniai -

Pražydusioj dausų žydrynėj
Su saule šnekas
Vyturio sūnus -

ŽALIOJI GIESMĖ

Pumpurui gieda varnėnas,
Žemei dangų neša žibutės -
Šviečia aksomu krūmas kiekvienas,
Plieskia lapų žalios lemputės -

Žalsvą rūbą velkasi klevas,
Senas ažuolas dairo pakumpės -
Skrenda paukščio giesmė sužaliavus,
Jos pažadintas šoktelį jaus
Į žaliasias pavasario klumpes -

Chicagos teatruose

Magiška komedija

Magijos pokštų mėgėjas dramaturgas James Sherman sukūrė komediją „The Escape Artist“, kuri per visą vaidinimą perpinta magijos numeriais. Autorius, gyvendamas devynnerius metus New Yorke, stebėjo scenos meną, o persikėles į Chicago dirbė Second City teatre. Meno studijas yra išėjęs Brandeis universitete.

Komedijoje vaizduojamas magikas, publikai rodantis įvairias staigmenas: rydamas skustuvo peiliukus, išsilaisvindamas su-

raišiotas (gal iš čia ir komedijos pavadinimas). Žmonės čia pranyksta, tada atsiranda scenoje spintose. Čia vėl jis iš plokščių lentelių ištraukia daugybę spalvotų nosinačių, gėlių puokštę, negyvą paukštį.

Iš dūmų kamuolio scenoje išnyra miręs garsusis magikas Harry Houdini ir talkina pagrindiniam personažui, o šis magikas ryškėja romantika su savo trimis asistentėmis, nevengdamas užuominų, kurios moraliniu atžvilgiu žemos.

Vaidinimą padaro gyva patyręs režisierius Dennis Zacek, kuris jau yra pastatęs šimtą draminių veikalu, dalyvaujas ir paruošiant televizijos pastatymus. Apskritai, komedija gana gyva, patiks ypač mėgstantiems magiją, bet šiaip ji nei gilesnių minčių neturi, nei rimtesnių problemų nesprendžia.

Aktoriai patyrę, dailios išvaizdos, tarpais pasireiškia lengvu baletu, o viena - net ir akrobatišku šuo. Petrea Burchar dirba radijuje ir televizijoje. Anna Markin išsilavinusi šokio studijoje. Komediją stato Victory Gardens teatras, 2257 North Lincoln. Šis teatras stiprus ir net ryžtasi dalyvauti Stratford vaidinimuose.

Dainų ir šokio muziklas

Labai gerą režisierių ir prodiuserių William Pullins turintis teatras Candlelight Dinner Playhouse, 5620 South Harlem, Summit, Illinois, stato dainų ir šokio pyne - muziklą „Dream girls“. Tai švarus pramoginis spektaklis, be ypatingos minties,

bet gausiai švytintis skambiomis dainomis ir lengvu baletiniu šokiu. Apie jo vertę galime spręsti, kad buvo pastatytas Broadway. Čia labai didelis judumas, gyvumas, kostiumų išradinumas ir spalvingumas. Gausi Henry Krieger sukurta muzika. Vaidinimoje išvairių JAV miestų surinkti scenos gabalai. Čia pamatai, kas pasirodė St. Louis, Miami, Clevelande, San Francisco, Las Vegas, Chicagoje, Los Angeles, New Yorke ir kitur. Pavaidinimoje rekordavimo studija, užkulius, viešbučio kambarys, kabaretas, net ir demokratų konvencija. Daug tokio sudominančio, išlaikančio gyvumo. Vietomis aktoriai ar aktorės - balerinos sienos pakraštį šoka, o drauge kitą pusę vyksta lengvas vaidinimas.

Beveik visi aktoriai juodi, jie rūpestingai pasiruošę, daugelyje spektaklių dalyvauja. Lynette DuPré dalyvavusi - Off-Broadway pastatymuose. Jos tėvas pastoriaus, ji net ir j savo suglaustus biografinius duomenis įvedusi mintį, kad Dievas jos įkvėpimo šaltinis. Alton F. White vaidina ABC televizijoje. Dedra Williams gastroliavusi Europoje, studijas išėjusi Michigano universitete. Victoria Jones lavinusi balso Columbia kolegijoje. Ji irgi dėkoja Dievui už nuolatinę paramą. Marshall Titus - televizijos ir radio komercinių gabalų aktorius. Gregory Alan-Williams vaidino filme „Above the Law“. Yvonne Gage išleidusi savo plokštelę. Terrence T. Carson studijas išėjęs Illinois universitete. Muzikinis direktorius Nick Venden daug kartų pasirodęs JAV televizijos tinkluose.

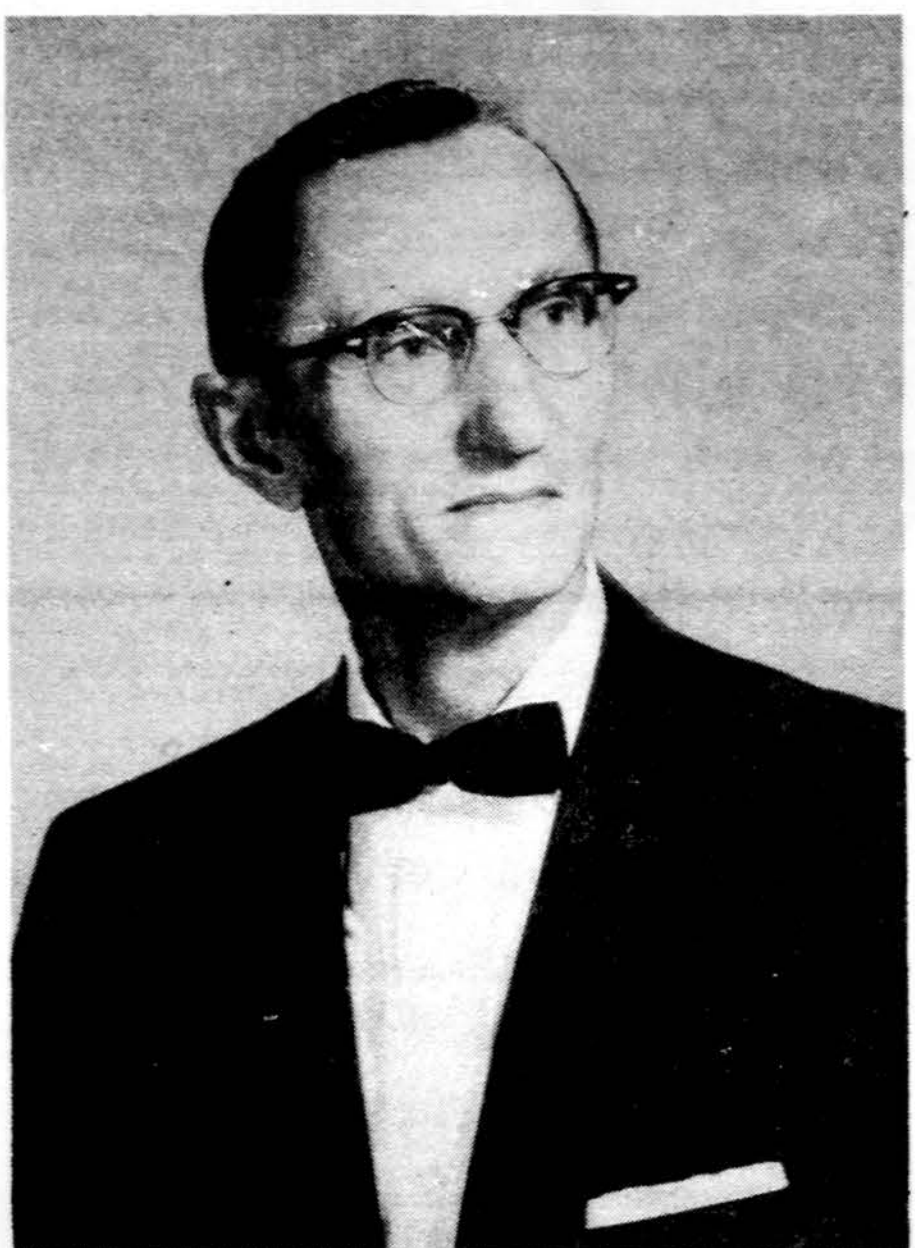
Juoz. Pr.

Juozo Stankūno dainų skrynelė

MYKOLAS DRUNGA

Kieno tas kelelis, vedęs nuo Londono darbininkų kvartalo atgal į Suvalkijos gryčią, paskum per Višakio Rūdos, Alytaus, Zapyškio „viškas“, pro Kauno muzikos mokyklą ir kareivių ligoninės koplyčią į Brazilijos lietuvių varguomenės rajonus ir Sao Paulo konservatorijos suolą, iš ten į Pensylvanijos angliakasių parapiją ir galop į nuo fabriko aprūkusias New Jersey apylinkes, — kur jis vis dar nenu-trūksta, nors juo, tuo keleliu, žygiuota jau aštuoniasdešimt su viršum metų? Ir žygiuota išvien su muzika — vargonuojant, skambinant, dainuojant, smuikuojant, vedant chorus bei orkestrėlius, mokant jaunimą, rengiant koncertus, statant vaidinimus, rašant dainas ir leidžiant kasetes, gaidas, žurnalus...

Ar žinot, apie kurį žmogų čia kalbam? Rytinio šios šalies pakraščio lietuviams tai ne paslaptis — be jo veiklos per tris su kaupu dešimtmečius New Jersey, New Yorko, Connecticut, Massachusetts tautiečių muzikinis gyvenimas būtų buvęs žymiai liūdnas. Ir tai nežiūrint to, kad jo paties — Juozo Stankūno — gyvenimas nei jaunystėje, nei senatvėje nebuvo rožėmis klotas. Palaidojęs savo žmoną, su kuria išaugino du vaikus, netrukus turėjo laidoti ir tuos. Ypač skaudus jam smūgis buvo duktės Irenos mirtis 1981 metais. Skaudus tėvui, nuostolingas ir visai lietuvių bendruomenei, nes Irenos Stankūnaitės-Silva pralaimėtos kautynės su liga iš mūsų atėmė jau daug pasiekusių ir dar daugiau žadėjusių soliste, plačiai dainavusią lietuvių kolonijose ir kilusią vietiniuose amerikiečių

Juozas Stankūnas

operos teatruose kaip itin pajėgus, gražiabalsis lyrinis sopranas. Bet tėvas nenugrimdo į pesimizmą, nors tam ir būtų turėjęs apšiai pagrindo, o pasilikio giedras, veržlus ir linksmas, nusi-raminimo rasdamas toje patioje muzikoje, kuri lydėjo jį nuo pat mažens, kai jaunam našlaičiui reikėjo sunkiai grumtis už duos kšnį ir mokslą.

Liūdnoš tos mūsų dainos, tačiau kompozitoriaus Juozo Stankūno rankose jos virsta svajingais romansais. Atšventės 80 metų amžiaus sukaktį, jis neseniai išleido tris savo kūrybos rinkinius. Vienaime sąsiuvinyje — liaudies ir originalios dainos mišriam, vyru ir moterų chorui, su pianino akompanimentu ar be jo. Kitame — liaudies dainos,

harmonizuotos solo balsui ir fortepionui. Trečiame leidiny sudėtos originalios dainos, parašytos vienam solistui, duetui ar kvartetui su fortepiono palyda. Pastarojo rinkinio tekstai paimti iš lietuvių poetų kūrybos, kartais sukurti paties kompozitoriaus ir čia pateikti dviem kalbom, angliškąsias versijas paruošus Demie Jonaitienei ar Leonui Lėtui.

Kas Stankūno harmonizacijose ar originaliuose gabaliukuose ieškos moderniškesnio braižo, šiuolaikinės ritminės ar harmoninės spalvos, to beveik neras. Bet kas pasitenkins tradicinės romantikos sąskambiais, iš šių rinkinių patirs daug džiaugsmo. Stankūno romantika tačiau nėra kačanauskiška, atkylanti iš rusų ar lenkų salioninės muzikos pavyzdžių, o greičiau petrauskiška ar vanagaitiška, taigi lengva, paprasta, be audringų emocijų išsiliejimų, su gera humoro doze ir daugiausia mažorinėse tonacijose. Pianino akompanimentas ypač trečiajame rinkinyje gana sodrus, triskambių vienodumą pavairinant gausiais šešioliktinių natų pasažais tiek dešinėje, tiek kairiojoje rankoje. Bendras harmoninis išpūdis betgi perdėm diatoniškas, ir ritminių mandrybių mažai. Kita vertus, vokalinei slinktis vietomis kupina įdomių intervalų, bet šiaip patogi net ir silpniau išprususiems atlikėjams, o tai rodo kompozitoriaus patirtį dirbant su choralais bei solistais saviveiklininkais.

Vienas kitas Stankūno kūrinėlis įėjęs į pastovų mūsų solistių repertuarą, kaip antai „Mergaitė“ (Maironio žodžiai), o ypač „Vyturėlis“ (kompozitoriaus žodžiai) — tikras saldaisiais lyriniam-koloratūriniam sopranui. Irena Stankūnaitė juos atlikdavo su tyru kaip flejta balsu ir nuširdžiu sentimentalumu (pri-

menu vieną neeilinį koncertą Bostone), o šiandien, kai jų imasi Gina Čapkauskienė, irgi yra ko pasiklausti. Kitos originalios Stankūno dainos mažiau žinomos, bet verta ir jomis susidomėti, ypač ieškantiems pajavinti repertuarą lygios, minkštos, nedramatiškos išraiškos gabalėliais. Išskirtinė trečiojo rinkinio dovana — pluoštas duetų, iš kurių labiausiai pasisekė „Tik su tavim“ (Marijos Sims žodžiai) ir „Pražydo sodas“ (Salomėjos Nėries žodžiai). Dviejų solistų koncertai pas mus gana dažnas įvykis, ir čia Stankūno kūryba yra dėkingas šaltinis. Iš choro dainų dėmesį atkreipia harmonizuotos liaudies dainos „Už jūrelių marelį“ ir „O kas gi kėlės ankstų rytelį“. Tik, deja, išievojios chorinės gyvasties saulutė jau nebesikelia, o smarkiai rieda vakaropi — taip kad jau ne dainų švenčių surengti nebesirytam... Žiba tik pavieniai nakties žiburiai — kaip duete „Rami naktis“, irgi vienam iš Stankūno nostalgikiškesnių...

Gera, kad pats kompozitorius pasirūpino savo kūrybos rinktinę išleisti ir tuo padaryti lengvai prieinamą visiems, kas dar dainuoja. Visos trys knygos (*Chorams dainos, Lietuvių liaudies dainos ir Dainų gijos*) gaunamos „Drauge“ arba tiesiai iš autoriaus: Juozas Stankūnas, 1043 Applegate Avenue, Elizabeth, NJ 07202.

Juozas Stankūnas-Stanton. *CHORAMS DAINOS*. Žodžiai ir gaidos devynioms dainoms. 26 psl. Kaina — 5 dol.

Juozas Stankūnas-Stanton. *LITHUANIAN FOLK SONGS. LIETUVIŲ LIAUDIES DAINOS*. Dvidešimt dainų, aranžuotų solistams su pianino akompanimentu. 1987. 40 psl. Kaina — 5 dol.

Juozas Stankūnas-Stanton. *ON STRINGS OF SONG. DAINŲ GIJOS*. 20 pezių parą Canto e Forte piano. 83 psl. Kaina — 5 dol.

Romualdo Požerskio nuotrauka iš serijos „Kaimo šventės - 94“ — Krikščionys, 1979. (Iš parodos „Atsčiai Lietuvoje“ Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre Chicagoje).

Naujos knygos

• **Leonardas Andriekus. BALSAI IŠ ANAPUS.** Eilėraščių rinkinys. Išleido Šv. Kazimiero lietuvių pranciškonų provincija Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejui paminėti. Spausdino Tėvų pranciškonų spaustuve Brooklyn 1988 metais. 127 psl. Kaina — 8 dol. Knyga gaunama „Drauge“.

Rinkinys *Balsai iš anapus* Ateitininkų Federacijos poezijos konkurse, paskelbtame Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejui paminėti, laimėjo pirmąją premiją. Dabar jį skaitytoji dovanoja gražiai išspausdintą lietuvių pranciškonai. Rinkinys iliustruotas Vytauto Kašubos kūrinių nuotraukomis: viršeliuose — Lietuvos krikšto jubiliejinis medalis, o tekste — šviesi iškalti Lietuvos kunigaikščių portretai (originalai Kultūros židinyje, New Yorke).

Poetas Leonardas Andriekus taip apibūdina rinkinio mintį knygos applanke:

„Savo tautos karalius bei kunigaikštis esame igudę matyti daugiausia karų bei pergalių šviesoje. Mūsų atminimuose jų išvaizda liko niūri, žygiui smarkūs, laimėjimai kruvini... Jie tebestovi mūsų akyse, šarvais, šalmais ir kardais apsuksinti. Toks žvilgsnis į savo valdovus nėra pilnutinis. Tai tik viena jų asmenybės pusė. Žvelgiant plačiau, negalima pamiršti, jog tie istoriniai valdovai buvo žmonės su savo asmeniniais konfliktais, silpnėmis ir net ydomis. Tai visų mirtingųjų dalis.“

Pavaizduoti senovės Lietuvos valdovus ne tiek kariškoje, kiek humaniškoje šviesoje mintis kilo maždaug prieš 25 metus. Tada nei tėvynėje, nei išievojioje nebuvo entuziazmo rašyti eilėraščių istorinėmis temomis. Dabar gi padėtis yra visiškai pasikeitusi.

Prieš daugelį metų parašytieji eilėraščiai susilaukė naujo aktualumo, pernai švenčiant Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejų. Iš tikrųjų jų mūsų kunigaikščių kovos bei pergalės vyko ryšium su krikščionybe, kuri mums buvo nešama kardu. Eilėraščiuose labiau išryškinius asmeninius bruožus ir aiškiai rodytą palankumą taikiai krikščionybei, jie tapo jaukiais mūsų valdovų bei jų epochos atšvaitais, kur mažiau išskyla karai, o daugiau vidiniai išgyvenimai.“

Rinkinys suskirstytas į keturias dalis: Saulėtekis, Pavasaris be džiaugsmo, Laukimas, I naują dieną. Pirmojoje dalyje sutinkame popiežių Inocentą IV, karalių Mindaugą, karalienę Mortą, didžiulius kunigaikštius Treniotą ir Vaišvilką. Antrojoje dalyje kalba didieji kunigaikščiai Traidenis, Vytenis, Gediminas, Margiris ir Aldona Gediminaitė. Štai ką taria Gediminas:

Jau pasakiau:
Neplaukit man galvos krikštu,
Kol paskutinė ašara išdžius,
Kurį išspaudėte iš Lietuvos,
Kaip sausmečiais naktis
Iš tyrlaukių akmenų
Išspaudžia paskutinę aimaną.

Trečiojoje dalyje sutinkame Kęstutį ir Algirdą, Ketvirtąją — Vytautą, Jogailą, krivi, Vilniaus vyskupą Andrių, karalienę Jadvygą. Rinkinys užsklendžiamas poeto taikliomis istorinėmis pastabomis, kurios duoda politinį ir kultūrinį eilėraščių kontekstą.

Romualdo Požerskio foto menas dvelkia gyvenimiškumu

ALGIMANTAS KEZYS

Pasibaigus Vilniaus Jaunimo teatro spektakliams Chicagoje, kultūrinį repertuarą Chicago salėse papildė jaunas foto menininkas, kaunietis Romualdas Požerskis. Jo fotografijų paroda „Atsčiai Lietuvoje“, atidaryta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, birželio 3 dieną, vyko iki birželio 12 dienos.

Požerskio nufotografuoti šių laikų Lietuvoje švenčiami atščiai kelia ne vien nostalgikišką prisiminimų bangą tiems, kurie turėjo progos į tokius atščius važinėti dar prieškariniais laikais, bet ir pagarbą Lietuvos žmogui, kuris iki šiol išlaikė gyvą tikėjimą ir stiprų prisirišimą prie šių senųjų kaimo tradicijų. Požerskio fotografijose, kaip ir mūsų atmintyje, stoji prieš akis didžiųjų atščių epizodai: arklų traukiamos „padvados“, su jauniausiu sūnumi ant priekinio sosto tarp tėvo ir motinos, likusi šeima ant minkšto šieno toliau vežime; miestelyje ar bažnytkaimy kaimynų ir draugų susitikimai, šventiški drabužiai, rimti pokalbiai vyrų būrelyje, šnibžėjimais tarp moterų; užkandžiai pievose ant patiestų „dekių“, ištuštinti gėrimų buteliai pašonėje; pamaldos bažnyčiose ir šventoriuose, procesijos; baltais rūbais apsisiausias mergaitės, baltom pirštinėm pasipuošę kryžiai, vėliau ir baldakimų nešėjai; maldininkų minios — vieni stati, kiti kniūbsti ant kelių, tretį iškėlę rankas į dangų ar sugulę kryžiumi ant žemės prieš Kryžiaus kelių stacijas; kapinaitės nuliūdę lankytojai prie savo artimųjų kapų, susikaupę, susikrėtę, su rožiniais rankose. Ši Lietuvos atščių panorama Požerskio pradėta fotografuoti prieš gerą dešimtmetį, kai dar nebuvo įsibro-

vusi į juos modernizacija — automobiliai. Požerskio vaizduose arklis ir pėsčias maldininkas yra esminė senųjų atščių dalis. Žmonėms pradėjus į atščius važinėti automobiliais, jau nebėra, anot Požerskio, kas buvo. Parodoje yra tik viena fotografija, rodanti jūrą automobilių pievoje. Ji lyg padeda tašką šiai Požerskio foto esė. Užfiksuota tik autentiškoji atščių epocha. Po to jau yra kitaip.

Šis Lietuvos kaimo švenčių montažas Požerskio atliktas dokumentiniu stiliumi patia gerąja to žodžio prasme. Jo fotografavime nepamatyti vaikymosi paskui madas ar kitokių išblaškanciu manierų. Jis eina gerai išbandytą klasikiniu keliu — per tobulą formą į gyvenimo tikrovę. Jo paveikslų kompozicinė struktūra stipriai sucementuota — pasipylusio žmonių minioje jo akis sustoja ties grupę veidų ar žmogaus figūrą, nelaukiai supuolusių „į vietą“, su puikiai sukomponuotu paveikslu svorio centru ir prasingom antraeilėm, ji supančiom, detalėm, lyg sudarantiom paveikslą rėmą, irgi sudėtą iš paties gyvenimo pateiktų elementų. I tuos rėmus Požerskis įstato ne ką kita, o vėl — patį gyvenimą. Tokiu būdu fotografijų pagrindinės dalys — turinys ir forma — išsakyti tik gyvenimo padiktuotu alfabetu.

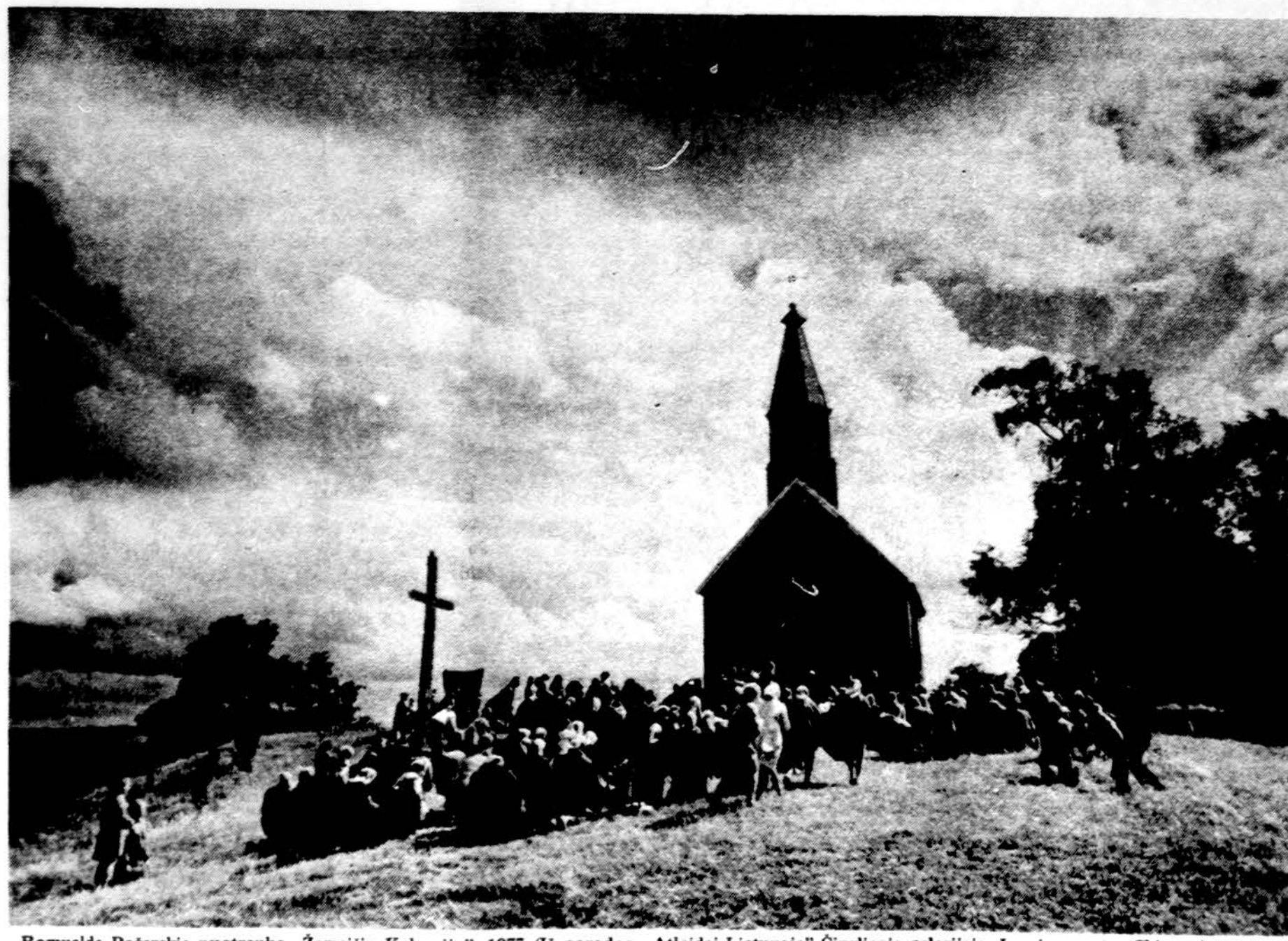
Gyvenimiškumą mene galima suprasti tik kaip išorę. Bet jis tada bus šaltas ir bedvasis. Jis turi sietis su vidine žmogaus sąranga, jo sąmone, vaizduote ir pojūčiais. Fotografavimo mene ši vidaus ir išorės dialektika turi didesnę svarbą negu kituose menuose. Fotografo objektyvui būtinai reikia objekto, kurio galima pasigesti tapyboj ar grafikoje, ypač abstraktinėje. Proporcija tarp objektyvumo ir subjektyvumo foto mene gali įvairuoti

visai nelaukta kryptim. Kuo subjektyvesnis fotografo pagautas vaizdas, tuo jis gali būti gyvenimiškesnis, nes galima manyti, kad sudvasinta išorė, su dideliu interpretaciniu krūviu, parodo tikroviškesnį gyvenimą, negu be jokios interpretacijos. „Objekto išorė“ žodyno prasme gali būti atskirta nuo subjektyviųjų žiūrovo ar kūrėjo pridėtų klodų, bet meniškumo prasme jie turi eiti kartu. Jie gali įvairuoti intensyvumą, bet vienas kito draugystės negali palikti.

Požerskis šiuos abu tikroviškios fotografijos atspalvius išlaiko dideliame tyrumo. Nuo objekty-

viojo gyvenimiškumo jis nenukrypsta nė per plauką ir toje patioje fotografijoje pagautai gyvenimo akimirksnis jis uždeda aiškų interpretacinį antspaudą. Jo emocinė interpretacija pasirodo momento pagavime, ypač žmonių veiduose, gestuose bei laikysenoje. Ji išduoda ne tik fotografuojamo gyvenimo emocinį krūvį, bet ir paties fotografo. Žiūrint į Požerskio nufotografuotą žmogų, jaučiamas sąskambis tarp nustebusio ar maldoj pasinėrusio išraiškingo veido ir paties fotografo nuotaikos. Iš tikrųjų šis fotografas nenuleidžia foto aparato užrakto toli, kol neatranda

to magiškojo susiklausymo tarp savęs ir jo fotografuojamo asmens. Čia Požerskis objektyvų gyvenimiškumą apnuogina ir savy, ir kituose ir parodo paprastai akiai nepastebimą tikrovės gylį ir joje slypinčią prasmę. Požerskiui negana vien gražių kompozicijų, linijų bei šešėlių žaidimų. Šiuose akiai maloniuose vaizduose jis pasigėstų žmogiškosios dvasios ir tuo pačiu kažko brangaus. Požerskiui fotografovimas yra gyvenimo užsiėmimas, ne žaizlas. Jis rodo tikrovės pilnatvę, kur šalia šalto fakto stovi ir šilta širdis bei sukaupta dvasia. Tai aukštasis foto menas.

Romualdo Požerskio nuotrauka „Žemaičių Kalvarija“, 1977. (Iš parodos „Atsčiai Lietuvoje“ Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre Chicagoje).